

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163.
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,25.

HOE STAAT HET MET DE MENSENRECHTEN?

Aanleiding tot de behandeling van dit onderwerp, „Hoe staat het met de mensenrechten?” is een herdenking. Eigenlijk is dat niet zo heel gelukkig. Vooral als men het gevoel heeft, dat die mensenrechten op het ogenblik niet zo'n bijzonder levende zaak zijn. Wat bepaald niet altijd het geval is geweest en ook wel weer eens zal veranderen.

A.s. dinsdag dan, 10 december, is het vijftien jaar geleden, dat in de Algemene Vergadering der Verenigde Naties, die toen te Parijs bijeen was, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd aangenomen en geproclameerd. Dat was toen een hele gebeurtenis. De aanvaarding was niet eenstemmig: er waren naast 48 stemmen vóór, acht onthoudingen. Maar al stonden die acht: zes landen van het Sowjet-bloc, waaronder toen ook nog Zuid-Slavië viel, en verder Zuid-Afrika en Saoedi-Arabië, niet al te vast in hun schoenen, wat de Rechten van de Mens aangaat, tegenstemmen deden zij toch niet. En in hun eigen grondwetten, met name die van de Sowjet-Unie van 1936, werd heel wat lippendienst aan de Rechten van de Mens bewezen.

Stond het er echter met die Universele Verklaring zoveel beter voor? Was ook hier niet sprake van een dode mus, zij het dan op internationaal niveau? Was die Universele Verklaring veel meer waard dan het papier, waarop zij geschreven was. Dat papier, dat immers altijd zo geduldigd is. Als het zo eenvoudig was, zou er niet zoveel om te doen zijn geweest. Ik bedoel daarmee niet alleen op de propaganda, na die 10de december, die onmiddellijk tot de Dag van de Rechten van de Mens werd geproclameerd. De Verklaring zelf had heel wat voeten in de aarde. Bekend is, hoe het vooral de voortvarendheid, maar ook de tact en bovenal het geduld van mevrouw Eleanor Roosevelt zijn geweest, die de arbeid van de speciale V.N.-commissie voor de Rechten van de Mens tot een voorlopig resultaat hebben gebracht.

In die Universele Verklaring kan men nog altijd een van de kostbaarste vruchten zien van de Verenigde Naties en van het idealisme, dat deze volkerenorganisatie bezielt.

Haar uitgangspunt gaat terug op de ideologie der bondgenoten in de Tweede Wereldoorlog, die immers ontketend was door een macht, die het gemunt had op alles wat de idee der Mensenrechten vertegenwoordigt. In de sfeer van het Derde Rijk en zijn satellieten had men ervaren, wat een werkelijkheid zonder Mensenrechten betekende. Daartegen had president Roosevelt in zijn boodschap aan het Amerikaanse Congres van 6 januari 1941 zijn Vier Vrijheden geproclameerd, de vrijheid van geloof, de vrijheid van meningsuiting, de vrijwaring van gebrek en de vrijwaring voor vrees. Op die vrijheden was ook het Atlantisch Handvest van Roosevelt en Churchill van 14 augustus 1941 gebaseerd. Zoals de Eerste Wereldoorlog in het teken was geplaatst van de rechten der volken, naar het beginsel van het zelfbeschikkingsrecht door Wilson verkondigd, zo stond de Tweede Wereldoorlog in het teken van de Rechten van de Mens. Aan het eind van de oorlog, toen men de Verenigde Naties op permanente basis plaatste, werden de rechten en vrijheden voor allen reeds zeven maal in het Handvest genoemd. Maar de omschrijving ervan vindt men toch pas in de Universele Verklaring, die, zoals gezegd, op 10 december 1948 tot stand kwam. Mevrouw Roosevelt sprak bij de aanvaarding de hoop uit, dat deze Verklaring tot een internationale Magna Charta voor alle mensen, overal ter wereld, zou worden. Er werd voor de Verklaring over de gehele wereld een grootscheepse, typisch Amerikaanse propaganda gevoerd. Zij is stellig niet zonder weerklank gebleven. In gerechtshoven over heel de wereld werd zij in vurige pleidooien aangeropen. In constituties van tal van nieuwe staten, zoals India en Indonesië en vele meer, vindt

Prof. Dr. B. W. SCHAPER. Hoogleraar in de Algemene Geschiedenis aan de rijksuniversiteit te Leiden. Voorheen redacteur-buitenland aan het dagblad „Het Volk”, later bij „Vrij Nederland”; leraar aan het Vossiusgymnasium te Amsterdam. Lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 8 december 1963

men de weerslag van haar gedachten terug. Dat de Verklaring ook aansloeg in de praktijk, kan blijken uit het feit, dat b.v. alleen al in het jaar van april 1951 tot mei 1952 meer dan 25.000 klachten over schending van de Mensenrechten bij de Secretaris Generaal van de Verenigde Naties werd ingediend. Wat overigens nog niet betekent, dat dit praktisch veel resultaat opleverde.

Want in de praktijk betekende de Verklaring niet méér dan een proclamatie, overigens als uitspraak van algemeen aanvaarde normen en rechtsidealen waardevol genoeg. Maar zonder veel feitelijk effect. Deze Verklaring is slechts een fragment. Men heeft haar wel een deel genoemd van een drieluik, dat in zijn geheel wellicht een werkelijk Charter, een Handvest zou zijn. Maar daartoe zou zij aanvulling behoeven. Ten eerste met een heel stel scherp omschreven verdragsteksten, waaraan de verschillende ondertekenende staten precies zouden kunnen worden gebonden: d.w.z. een soort Internationaal Statuut. En ten tweede, of liever als derde „luik” zou een aantal organen, met bevoegdheid tot oordeel en sancties, moeten worden ingesteld, die de naleving zouden moeten verzekeren.

Welnu, zover is het nog lang niet. Men heeft wel aan die aanvulling of bewerktuiging, die implementering, zoals men dat noemt, gewerkt en ook wel enige vorderingen gemaakt. Maar in het algemeen stuitte men daarbij toch op enorme moeilijkheden en weerstanden en eigenlijk is men er nooit uitgekomen. Op het ogenblik staat de zaak er zo voor, dat de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties, waaronder de commissie voor de rechten van de mens ressorteert, reeds besloten had, de bijeenkomst voor het jaar 1964 maar af te gelasten, in verband met de kosten o.a. en omdat men toch geen steek verder kwam. Daartegen is de sociale commissie van de V.N., die de tussenschakel vormt, bij de Algemene Vergadering in beroep gegaan. Wat daarvan de uitslag is, is nog onbekend; evenmin als de vraag, of een commissie-vergadering enig resultaat zou opleveren. Maar bedenkelijk is, dat deze non-activiteit niet meer veront-rusting heeft opgeroepen, evenmin trouwens als het feit, dat ook Nederland tegen het bijeenkomen van de commissie in 1964 heeft gestemd.

Zo heel verwonderlijk is deze apathie t.a.v. het lot der universele mensenrechten niet. Hun nadere uitwerking in de sfeer van de koude oorlog, van Korea tot Cuba, had eigenlijk altijd iets onwezenlijks. Onder de dreiging van de atomaire bewapeningswedstrijd, temidden van het tumult van de revolutie der koloniale wereld, kregen de eendeloze discussies over een concretisering en realisering van de mensenrechten onwillekeurig een academisch karakter. Niet dat zij daarom waardeloos waren.

Integendeel, in die discussies, zowel in de V.N.-organen als in ruimer verband, b.v. in een grote enquête, door de UNESCO ondernomen, bleek, hoeveel moeilijker het was, tot exacte, voor praktische toepassing geschikte formules te komen, dan een aantal algemene beginselen op te stellen. Omdat men bij die concretisering immers veel directer te maken kreeg met de enorme verscheidenheid van sociale en culturele ni-

veaus, geestelijke tradities en rechtsinstellingen en -gewoonten van allerlei aard en herkomst, waarvoor die beginselen pasklaar moesten worden gemaakt. Wat men daarbij nastreefde, was in wezen het zoeken van de kwadratuur van de cirkel: hoe tot een verzoening van al die tegenstrijdige opvattingen te komen in een gemeenschappelijke formulering, die duidelijk genoeg omgrensd zou zijn om in de praktijk te functioneren en te inspireren, en toch algemeen en buigzaam genoeg, om voor alle mensen, waar ook ter wereld, toepasselijk te zijn. Is het wonder, dat men daar, ook na vijftien jaar, niet uitgekomen is?

Geen wonder ook, dat men het anders geprobeerd heeft en b.v. een zijweg, of omweg, is ingeslagen via een regionale overeenkomst. Het grote voorbeeld, ook voor de rest van de wereld, is de Europese Conventie ter bescherming van de Rechten van de Mens en zijn fundamentele Vrijheid, die op 4 november 1950 te Rome werd ondertekend en in september 1953 in werking trad. De rechten, in deze Conventie neergelegd, zijn opeisbaar en tegenover de ondertekenende staten tot geldend recht geworden. Een aantal internationale instanties: de Europese commissie voor de Rechten van de Mens, het comité van Ministers van de Raad van Europa en een Europees Gerechtshof staan borg voor de naleving ervan. Reden tot bijzondere trots is, dat niet alleen de staten en andere rechtspersonen, maar ook individuen een klachtenrecht bezitten. Men moet de betekenis van dit alles niet overschatten. Het is zeker niet zo, dat de bescherming van de mensenrechten in alle landen van de Raad van Europa waterdicht gegarandeerd is. Van klachten bij de genoemde instanties over het optreden van het Franse leger in Algerië herinnert men zich weinig: Frankrijk heeft, voorzover mij bekend, de Conventie nog niet eens geratificeerd. Maar over het geheel functioneert het systeem en werkt het, alleen al door zijn bestaan en de erin ongesloten mogelijkheden, bovenal preventief en opvoedend. Het ligt voor de hand, dat het succes van zulk een regionale oplossing bevorderd werd, doordat men zich hierbij kon baseren op een veel sterker gemeenschap in normen en idealen van juridische, politieke en morele aard. De grote verklaringen der Mensenrechten in de geschiedenis zijn altijd doortrokken geweest van de omstandigheden en het hele klimaat van tijd en plaats, waarin zij ontstonden, met alle voordelen, maar ook wel de nadelen vandien. Zo zal men, gezien de jongste schokkende incidenten in de Verenigde Staten, er wel niet zo gelukkig mee zijn, dat in de amendementen op de Amerikaanse grondwet, waarin de mensenrechten werden ongenomen, ook uitdrukkelijk het recht van het volk is opgenomen, wapens te bezitten en te dragen, al zal dit wel aan allerlei beperkingen onderhevig zijn. Ook de beroemde Franse Verklaring, hoezeer ook tot de hele mensheid gericht, droeg duidelijk de sporen van de Franse samenleving. Bovendien droeg zij, en in meerdere of mindere mate geldt dit voor alle navolgende verklaringen, tot die der Verenigde Naties toe, de sporen van haar geestelijk land van herkomst.

Hoewel het Natuurrecht, waarop deze mensenrechten teruggaan, uit een veel ouder verleden stamt, vindt men in de Verklaringen ervan altijd weer de merktekenen van de 18de eeuw, de eeuw der Verlichting. Wij zouden deze eeuw, die, ook in geestelijk opzicht toch de inleiding tot de moderne wereld vormt, niet gaarne verloochenen. Maar hij bezat elementen van een optimistisch vertrouwen in de redelijkheid en de mogelijkheden van de mens, die in onze eeuw van totalitaire terreur en genocide, van bevolkingsexplosies en van rassenscheiding, van angst voor de atoomdood en nog zoveel meer bepaald misplaatst aandoen.

Als men met de elementaire driften en onder bewuste krachten, die in de mens leven en in deze demonische verschijnselen tot uiting komen, onvoldoende rekening houdt en meent, die met Universele Verklaringen van Mensenrechten te kunnen bezweren, kan men voor diepe ontgoochelingen komen te staan. B.v. voor de paradox, dat de Mensenrechten gehanteerd worden voor een eventuele kruistocht van het Westen tegen de bedreigers van de waarden, die aan die Mensenrechten ten grondslag liggen.

Een ander voorbeeld: wat blijft er van de belijdenis van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap, zoals in de preambule van de Universele Verklaring zo mooi gezegd wordt, over voor de mens, die geconfronteerd wordt met afgrijpselijke ellende van die Oosterse miljoenenmassa's, die reddeloos aan de verkommering en de verdierlijking zijn overgeleverd. Daar, in „getekende” steden als Calcutta of Karatsji, heeft de armoede en honger nieuwe, ongekende dimensies aangenomen, die de mensheid en de enkele mens voor ongekende problemen stelt. Daar, zo schrijft een uiterst gevoelig volkenkundige als de Fransman Claude Lévi-Strauss in zijn „Tristes tropiques” — de „droevige keerringen” — lijkt het dagelijks leven een voortdurende verloochening van de hele notie van de menselijke relaties. Daar kan voor de naïeve buitenlandse bezoeker een gering betoon van de medemenselijkheid noodlottig worden, omdat hij ten prooi valt aan een onverzadigbare, uitgehongerde menigte, die zich op hem werpt. In het gezicht van de huiveringwekkende afgronden en kloven, die de mensheid over de gehele aarde vertoont, waaruit de voorboden van onvoorzienbare, maar ook onweerstaanbare tragedies opklinken, lijken idealistische proclamaties, als die van de Rechten van de Mens, soms van een onvoorstelbare naïviteit.

Wil dat zeggen, dat die Rechten van de Mens er dus niet toe doen? Of dat hun proclamatie

en hun verdere bewerktuiging en realisatie achterwege moeten blijven? Integendeel: in die hedendaagse wereld is de mens en zijn mogelijkheden, zijn aanspraken en rechten inclusief, het centrale probleem.

Daarin voert de bezinning op de Mensenrechten, hier in Europa, maar ook in Afrika en Azië, in Amerika, Noord en Zuid, daarin kan de formulering en de verwerkelijking van die rechten tot de kern voeren van de nog altijd voortdurende crisis van de 20ste eeuw. Maar dan moet men zich ook bewust maken van de omvang en diepgang van de problematiek van het hedendaagse menselijk bestaan en die niet door idealistische Verklaringen enkel willen versluieren.

Tenslotte: De Rechten van de Mens zijn ook in onze tijd actueel. Zie naar de ontarding der menselijke verhoudingen in een land als Zuid-Afrika. Zie ook naar de rechtshandelingen in tal van landen in oude en nieuwe werelddelen, in oude en nieuwe staten.

Zie vooral naar het ontbreken van de meest elementaire levens- en bestaansvoorwaarden in de landen van de bevolkingsexplosies.

Niet voor niets noemde kortgeleden de Indiase directeur-generaal van de voedsel- en landbouworganisatie het recht om te eten een van de fundamentele rechten van de mens. Voor meer dan de helft der wereldbevolking is dit recht een illusie.

Daartegenover is het lang niet zeker, dat de gevoeligheid voor onrecht en onmenselijkheid ook in de meer ontwikkelde delen van de wereld voldoende op pijl is gebleven, evenredig aan de groeiende nood. Het is de vraag, of de Rechten van de Mens het mensdom thans evenzeer aanspreken als vijftien jaar, of als een kleine twee eeuwen geleden. Vooral als men ze in al haar consequenties doorziet.

Wij kunnen, ja wij moeten, hier in het Westen onze Europese of onze Westerse, Atlantische tuin cultiveren, de Rechten van de Mens, een van zijn edelste gewassen, inclusief. Maar wij zullen daarbij moeten bedenken, dat wij die tuin slechts voor een overspoeling, een zondvloed van ellende kunnen behoeden, wanneer wij alles in het werk stellen om althans de meest elementaire voorwaarden van leven en bestaan voor de miljoenen hongerenden in de wereld te realiseren. Alleen door een daadwerkelijk betoon van onze medemenselijkheid, onze solidariteit met de verworpenen der aarde, die talrijker zijn dan ooit, kunnen wij in ons eigen werelddeel de menselijkheid redden en verzekeren. Kunnen wij ook de basis scheppen voor die Ene wereld, waarin een Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als hoogste wet niet enkel wordt geproclameerd, maar ook gerealiseerd.

B. W. SCHAPER

GIRO
6168

Stichting Steunfonds
Praktisch Humanisme
te Amersfoort, Curaçolaan 16 c

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Als het u gegaan is zoals mij, dan is de herdenking van onze bevrijding van het franse juk bepaald heel kalm verlopen. Behalve wat vlaggen, waarvan menigeen zich afvroeg waarom ze er eigenlijk hingen, en behalve wat schoolkinderen die hier en daar een vrije zaterdagochtend hebben gekregen welke ook al niet meer tot de schokkende nieuwigheden behoort, was er maar weinig aan de hand. Terecht, beweren de meeste kranten en weekbladen. Maar mijn respect voor kranten en weekbladen is niet geheel evenredig aan hun pretentie. En ik zeg dan ook in alle duidelijkheid, dat ik deze quasi-viering van honderdvijftig jaar onafhankelijkheid een hoogst beschamende zaak vind — allereerst voor degenen die daaraan leiding hadden moeten geven, maar vooral niet minder voor geheel ons volk. En ik zal u zeggen waarom.

Toen de franse tijd nog maar kort in volle hardheid was begonnen, om precies te zijn in januari 1811, droeg Willem Bilderdijk in een literair en wetenschappelijk genootschap een groot gedicht voor, „Afscheid” getiteld, waarvan het slotgedeelte deze beroemd geworden regels bevat:

Wat verschijne,
Wat verdwijne,
’t Hangt niet aan een los geval,
In ’t voorleden
Ligt het heden;
In het nu, wat worden zal.

Het zijn magistrale regels, niet enkel als poëzie in klassieke stijl, maar vooral als on-overtrefbare formulering van een dwingende werkelijkheid. De geschiedenis immers is een voortdurend proces, geen enkele generatie begint opnieuw, alles sluit bij elkaar aan, zelfs een revolutie is niet denkbaar dan door en om het voorafgegane, waarmee men afrekent en waaraan men een einde maakt. Het land waarin wij leven, de steden en dorpen waarin wij wonen, de wetten die ons bestaan ordenen, de beschaving waaraan wij deel hebben, de taal die wij gezamenlijk spreken, de ideeën die ons kenmerken; niets is afkomstig van onszelf. Noch naar zijn stoffelijk bezit, noch naar zijn geestelijk bezit is er iemand op aarde die méér aan zichzelf te danken heeft dan aan anderen. Alles wat wij hebben: onze taal, onze cultuur, onze levensgewoonten, onze democratie — is erfgoed; en wel erfgoed van eeuwen. Een volk dat dit besef verliest, snijdt de wortels door waaruit het groeit.

Men meent dat er in november 1813 niet genoeg heroiek is getoond om tot een echte herdenking aanleiding te geven. Wat een armzalig dubbel misverstand! Ten eerste, als-of heroiek op dood en leven het énië zinrijke is, alsof niet geheel andere menselijke eigenschappen en waarden even zinrijk zijn, en voor de wezenlijke volkskracht heel wat zinrijker wellicht. Of zijn Erasmus en Hugo de Groot, Rembrandt en Frans Hals, Vondel en Hooft, Christiaan Huygens en Spinoza alleen van betekenis omdat zij zo bij uitstek heldhaftig zijn geweest? Zonder helden mis-

schien geen vrijheid, maar met helden-alleen geen cultuur. — En ten tweede, alsof er geen *feitelijkheden* bestaan, zelfs geheel afgezien van allerlei persoonlijke karakter-eigenschappen, feitelijkheden, die een dankbare bezinning ten volle rechtvaardigen. Ongeacht de vraag immers, hoe nationale onafhankelijkheid in 1813 tot stand kwam, is alleen al het feit dat ze tot stand kwam, het herdenken meer dan waard. Of is het soms niet waar, dat ook onze bevrijding in 1945 alleen mogelijk was, omdat wij ons als volk eerst in 1813, en eerder nog: in 1568, al hadden bevrijd?

Het schijnt geen heroische tijd te zijn geweest, die drie jaren inlijving bij Frankrijk, of als men het Koninkrijk Holland erbij wil tellen: de ruim zeven jaar frans bewind van 1806 tot eind 1813. Geen heroische tijd, zegt men, al heeft men ook nooit een blik geslagen in de vele gedichten en geschriften van mannen als Kemper en Kinker, Adam Simons en Van Hall, Loots en Helmers, Bilderdijk en Tollens. Want wie die wel kent, weet wat men heeft durven schrijven tijdens de franse dictatuur tegen de franse dictatuur, en hoe véél men heeft gewaagd door zó te schrijven als men deed. Of dacht men, dat Cornelis Loots niet wist wat hij op het spel zette, toen hij in 1810 zijn grote gedicht schreef over „De Hollandsche Taal” en daarin voorspelde dat deze nog zou klinken

Als op zoo veler troonen puinen

De laatste hofpuin storten zal —
en dat men in die taal eens uiting zou geven aan

Den val der laatste dwinglandij!

Was het werkelijk niets, toen één van de grootste geesten die ons land heeft voortgebracht: de jurist, wijsgeer en dichter Johannes Kinker, zich zich in zijn „Stille Bemoeiding” principieel verzette tegen de officieel opdringende verfransing, en onze taal openlijk eerder als de ark van onze volkskracht, het heiligdom waaraan men dubbel trouw moest zijn nu al het andere verloren scheen? Het besef van de onvervangbaarheid van de nederlandse cultuurtaal voor ons volksbestaan is juist in de franse tijd enorm versterkt. Het schijnt nu weer angstig te zijn verzwakt. Maar wie het mist, of wie eraan twijfelt, laat die eens naar Vlaanderen gaan en daar ervaren, wat het betekent bedreigd te zijn in zijn natuurlijke taal, en welke krachten uit de strijd voor die taal kunnen ontstaan. En wanneer Helmers in 1812, het allerzwaarste jaar van de napoleontische terreur, zijn retorische gedicht „De Hollandsche Na-

Prof. Dr. G. STUIVELING. Geboren in 1907. Volgde de H.B.S. te Groningen, staatsexamen. Studeerde daarna aan de universiteit van Groningen en deed doctoraal examen in 1934. Sinds 1935 leraar te Hilversum en sinds 1951 hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam. Hoofdbestuurslid Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

tie" uitgeeft, houdt men hem dan voor zó onnozel, niet te hebben beseft dat de almachtige keizer in Parijs met zijn legioen van verklikkers en politiedienaren wel eens bezwaar zou kunnen hebben tegen zo veel onvoorwaardelijke verheerlijking van het nederlandse verleden, tegen zo veel vermaning tot inkeer en trots en trouw?

Men moet niet doen alsof er in die hachelijke jaren niets is gezegd en gedaan, alsof er in die hachelijke jaren niet is *geleden* vooral. Want tussen 1609, het jaar van het Bestand, en óns jaar 1963 is Nederland als natie maar één keer volstrekt vernietigd, geschrapt, uitgewist geweest: dat is in de jaren 1810-1813. De vergelijking tussen Hitler en Napoleon mag voor ons uitvallen ten voordele van Napoleon, de generatie van 1810 had in dit opzicht niets te vergelijken en kon alleen maar machteloos toezien bij iets dat ons bespaard is gebleven: de tactiek van een onoverwinnelijk veldheer en keizer, die het nederlandse staatsbestel om de paar jaar veranderde, verminderde, tot het geheel werd weggevaagd: een republiek eerst, een republiek met een raadpensionaris daarna, een koninkrijk Holland met Lodewijk Napoleon als opgedrongen vorst, een geamputeerd koninkrijk gedurende enkele maanden, en de inlijving, de ontlijving tot slot. En tijdens de inlijving de conscriptie, de ongehoord nieuwe dwang tot militaire dienst ter wille van een overheerser die men haatte. Missen wij de verbeelding om ons voor te stellen wát dat betekend heeft? Wat zou onze generatie hebben gedaan, als de tweede wereldoorlog niet vijf jaar had geduurd, maar tien jaar, maar vijftien jaar — als Hitler niet bij Stalingrad was verslagen, na drie jaar, zoals Napoleon bij Moskou, na dertien jaar?

En daar staan we voor de tweede factor die een échte herdenking maar al te zeer zou hebben gerechtvaardigd. Zo min in 1945 als in 1813 is de bevrijding van ons land immers denkbaar geweest zonder de gebeurtenissen van internationale aard. Niet op 30 november 1813 te Scheveningen, niet in de daaraan voorafgegane of daarop volgende dagen in Den Haag of Amsterdam, binnenskamers of op straat, is in historische zin over onze onafhankelijkheid beslist. Bij Moskou, bij Leipzig hebben vreemde legers de voorwaarden doen ontstaan, die mede hebben geleid tot ons nationaal herstel. Maar is dat soms wezenlijk anders dan anderhalve eeuw later bij Stalingrad, bij El Alamein, bij Caen? Verbeeldt men zich, dat enig klein volk zich op eigen kracht kan handhaven te midden van grotere, zich uit eigen kracht kan herstellen als het door vreemd krijgsgeweld verslagen is, zich uit eigen kracht kan bevrijden uit de wurgende greep van een buitenlandse dictatuur?

Het bewijs van de internationale samenhang van heel de wereld is een week geleden ons op haast verbijsterende wijze bewust geworden: de moord op president Kennedy heeft bij miljoenen mensen emoties gewekt die overduidelijk aantonen dat de *feitelijke* politieke samenhang ook *geestelijk* bestaat, ook dus in het bewustzijn van de mens van nu. Waarom zijn we dan niet in staat tot het eenvoudige inzicht, dat die *feitelijke* samenhang ook honderdvijftig jaar geleden een

stuk politieke werkelijkheid was, dat de tirannie van de franse keizer geheel Europa betraf, en dat de vrijwording van de onderdrukte volkeren alleen een gevolg kón zijn van een algemene militaire machtsverschuiving in Europa? Het is toch geen schande, een stuk Europa te zijn geweest? We waren nooit iets anders, we zullen nooit iets anders kunnen zijn.

Wat zich in 1813 heeft afgespeeld, is niet meer en niet minder, dan dat met de nationale zelfstandigheid de *grondvoorwaarden* hersteld zijn voor het voortbestaan van de nederlandse beschaving als eigen deel van de europese cultuur. Dat is een zaak van uitzonderlijk belang. En het is niet zo, dat dit *moest* gebeuren, dat het Gods wil was of de noodwendigheid van een zich verwezenlijkende Idee of de vanzelfsprekende realisering van een nationaal recht, of welke bovenmenselijke geheimzinnige macht men maar wil invoeren. De geschiedenis heeft helaas voorbeelden te over, van volkeren en culturen en talen die alle recht zouden hebben gehad om te blijven voortleven — Troje, Karthago, Byzantium, de Etrusken, de Gothen, de Maya's — maar wier tragische lot het is geweest ten onder te gaan, ten onder te worden gebracht. Zo min de grootheid van een beschaving als de heldenmoed van haar verdedigers is een garantie voor haar duurzaamheid. Dat geldt ook van de onze. Vandaar dat iedere Nederlander, die zonder enige hovaardij toch liefst wil blijven die hij is, zich niet vaak genoeg ervan kan bewust worden, dat hij deel is van een gemeenschap die in haar territoriale kleinheid drie maal aan de dood is ontsnapt: Spanje, Frankrijk, Duitsland. Daar hoeven wij de huidige Spanjaarden, Fransen en zelfs Duitsers niet meer boos om aan te zien — als we maar heel goed weten, dat *dit drievoudige feit* de grondslag is van ons volksbestaan. En die erkenning had de zin moeten zijn van het feest dat wij niet hebben gevierd. Rouwende om Kennedy, hebben wij getoond dat wij ons de saamhorigheid in de breedte wel bewust zijn. Maar nalatende feest te vieren om onze bevrijding in 1813, hebben wij getoond het besef te missen van de samenhang in de diepte, in de tijd. Wij voelen ons verbonden met andere volken, en voorzover dat gevoel bij onze generatie is toegenomen, is dat winst. Maar blijkbaar voelen wij ons niet meer verbonden met de vorige geslachten van ons eigen volk, en dat is een groot, een angstwekkend verlies. Het succes van boeken en televisie-opvoeringen inzake het nabije verleden, hoe belangrijk ook, bergt het gevaar in zich, dat men de geschiedenis laat aanvangen in 1940. Maar wij zouden er niet zijn zonder een eindeloze reeks van geslachten daarvoor, zij zouden er niet zijn zonder de duisternis van de negentiende eeuw, de achttiende eeuw, de glorieuze zeventiende eeuw, de kloeke zestiende eeuw — en als mens zijn we niet gerechtigd de solidariteit met de levende tijdgenoten te betrachten ten koste van de solidariteit met de gestorven voorgangers — aan wie wij álles te danken hebben: onze beschaving, onze taal, onze vrijheid, en in de meest letterlijke zin: ons leven. Alleen een dwaas kan menen dat er een toekomst is, als men de afkomst miskent.

G. STUIVELING

Er bestaat van mij een foto, waarop ik hanig door een pince-nez naar de beschouwer staar. Op mijn hoofd bevond zich een zeer overdadige haardos die bedoeld was als een protest tegen de maatschappij in het algemeen en tegen mensen van dertig jaar en ouder in het bijzonder. Mijn hals was gevangen in een boord van ruim vier centimeter hoog en een geprefabriceerd dasje versierde de borst. Met een sierlijke boog hing op mijn vest een ijzeren horlogekettinkje waaraan — maar onzichtbaar voor het oog — een ijzeren horloge was bevestigd. Wat zich verder naar beneden bevond is uit de foto niet op te maken, want hij eindigt ongeveer op mijn middel.

Latere foto's doen mij zien met pince-nez, waaraan een fijn kettinkje was bevestigd, dat langs mijn rechterkoon neerhing en vervolgens opsteeg naar de oorschelp. De boorden, die van een stevige papieroort waren vervaardigd kocht ik in een winkeltje, waar men er twaalf voor f 0,25 kon kopen en voor dat kwartje liep ik er zes weken keurig bij. De voorgespannen dasjes zijn sindsdien in onbruik geraakt (en daarna weer in de mode gekomen) en als lid van de onzelfstandige beroepsbevolking ben ik toen ook op een zogenaamde zelfbinder overgegaan. Maar aan de vesten heb ik nog jarenlang vastgehouden. Ik meende de vele zakken en zakjes, die zo'n kledingstuk bevat, niet te kunnen missen. Waar moest ik het potloodje, het zakschaartje laten, waar de losse munten? En bovendien kreeg ik bij het zien van de lichte overhemdvlakte beneden de kin het gevoel of ik in diep negligé verkeerde.

Op den duur moest ik echter capituleren. De jongelieden in de confectiemagazijnen keken steeds verbaasder als ik de wens te kennen gaf een pak met een vest te kopen. Zij moesten in steeds diepere krochten van hun magazijnen wegduiken om zo iets antieks nog te vinden. En als zij eindelijk met een zeer donker grijs kostuum kwamen aandragen, was het er één voor heren met afwijkende maten.

Daar kwam bij, dat jongere mensen mij steeds meer als een historisch verschijnsel begonnen te zien. Aan hun blik kon je zien, dat zij dachten: „Kijk, daar gaat nog een vent met een vest, zeker uit de Camera Obscura weggelopen of zo”. En als ik eens een spitse opmerking maakte, luisterden zij niet, want mannen met vesten namen zij in beginsel niet ernstig.

Er huizen in deze wereld mensen die met ons een belachelijk spel spelen. Ik stel mij voor, dat zij eens per jaar bij elkaar komen en zeggen: „Wat zullen wij dit jaar weer eens uithalen?” „Lange revers”, roept er een. „Ja”, giechelt de ander, „en met een splitje”. „Twee splitjes!” zegt een derde, stikkend van de lach. „En wat voor broeken zullen wij ze volgend jaar laten aantrekken?” „Met nauwe pijpen!” „Hoe nauw?” „Reuzenauw, alle nette heren in een nozembroekie, om je dood te lachen. Ja jongens, dat doene-me en zonder omslagen, hi-hi-hi!”

Nou, en wij argeloze consumenten die een

behoorlijk pak willen kopen, waarin wij ons gemakkelijk voelen, komen op zekere dag thuis met zulk een maaksel. Protesteren helpt niet, er is eenvoudig niet anders te krijgen.

De schertsfiguren van de mode zijn sinds jaren bezig stukken van onze jassen af te knippen. Een rechtschapen regenjas is niet meer verkrijgbaar en de winterjassen zijn niet meer dan uitgerekte jekkers.

Wie veel geld en tijd van leven heeft kan voor deze ellende een eenvoudige oplossing vinden. Hij hangt zijn nog lang niet afgedragen maar sterk verouderde kledij in een mottenzak en schaft zich de splitjes, revers en broekspijpen aan die voorgeschreven zijn, welk geheel hij in winterse dagen in een fladderend billentikkertje sult. Na een jaar of vijf, zes, kijkt hij zijn mottenzak eens na, laat één van zijn oude pakken naar de stomerij brengen en is dan weer volgens de nieuwste mode gekleed. Want alles keert terug en er is één gegeven, waaraan ook de modejongens zich moeten houden: Essentiële lichaamsdelen moeten bedekt zijn.

Dit laatste is bij vrouwen maar ten dele waar, zoals iedereen weet die wel eens een deftige ontvangst heeft bijgewoond. Vandaar, dat de variaties in de dameskleding nog veel en veel groter zijn. Men kent daar hoge halzen, vierkante en ronde en helemaal geen halzen, splitsen vóór, achter en opzij, rokken op en boven de voet en iets onder het middel.

In het huidige tijdsgewricht verkeren wij in een damesschoenenecrisis. Na de sleehak en de blokhak is de naaldhak gekomen. Geen sterveling die daar prettig op loopt, maar van de tien vrouwen lopen er acht te wiebelen op uiterst dunne pieken.

De hakken zijn nu de dikte van een schoolpotlood genaderd en daarmee is het einde wel weer in zicht. Weldra zal de vrouw van smaak, zo verwacht ik, op geheel hakloze pantoffels of op mailen gaan winkelen.

En wee degene die dan nog naaldhakken onder haar schoenen heeft. Men zal haar nawijzen, alsof zij een vrouw van lichte zeden ware. Houdt de mottenzakken maar weer gereed, lieve lezeressen!

Het is hoogst jammerlijk, dat wij ons aldoor maar weer laten tiranniseren door de grappassen van de mode. Er moest iets aan gedaan worden. Naar mijn mening zouden de consumenten zich krachtig moeten gaan organiseren en als dwingende eis stellen, dat er in elke plaats van 20.000 of meer inwoners tenminste één winkel zal worden geopend, waar men zich eenvoudige en praktische kleding kan aanschaffen, die niet elk jaar van snit verandert. Bruikbaarheid en kwaliteit dienen de doorslag te geven. Het is werkelijk niet nodig steeds aan de waan van de dag toe te geven. Kijk maar naar Sinterklaas.

H.H.

Om rechtvaardig te zijn tegenover anderen, moet men eerlijk zijn tegenover zichzelf.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)